

KADİM ÜRETİM HAVZALARI

DOĞA DERNEĞİ

İZMİR

2019

Kadim Üretim Havzaları

Günümüzde yapılan bilimsel araştırmalar ve arkeolojik kazılara bakıldığında tarımın da köklerini oluşturan doğa ile birlikte üretme biçimlerinin ilk uygulanmaya başlandığı yerlerden birinin Anadolu olduğu görölmektedir.

Binlerce yıllık Anadolu üretim kültürünü günümüze taşımakta olan yerleşimlerin sayısı her geçen gün azalıyor. Üzeri zamanla kapanmış bu kültürün altında eşsiz bir çeşitlilik yatmaktadır. Anadolu ve dünyanın farklı yerlerinde kadim toplumlar tarafından yapılan bu üretim biçimi sadece insanın değil, doğadaki tüm varlıkların haklarını gözeterek süregelenmektedir. “Kurda, kuşa, aşa.” sözü, Anadolu’daki bu üretim kültürünü en iyi şekilde özetler.

Üretim biçimleri ve ürünler incelendiğinde Kadim Üretim Havzaları aşağıda sayılan ana özellikler ile tanımlanabilir.

Arazi kullanımı ve o araziye uygun ekim tekniklerinin uygulanmasıdır. Kadim Üretim Havzaları, temel olarak doğal ekosistemin büyük miktarda değişime uğramadığı ve tarımın, hayvancılığın kadim yöntemlerle yapıldığı yerler olarak tanımlanabilir. Bu havzalarda tarım ve hayvancılık döngüseldir ve bu döngü içindeki bütün üretimler birbirini besler. Münavebeli (dönüşümlü) hayvancılık ile alanda yapılan sadece hayvancılık değildir aynı zamanda; toprağı dinlendirme, aşırı otlamayı önleme, tohumların bir yerden başka bir yere taşınmasını sağlama, toprağı gübreleme, yangını önleme gibi birçok ekolojik katkı sunmaktadır. Gübrelenen ve dinlenmiş toprakta yapılan ekim dikim, dışarıdan ek kimyasal gübre ve zehre ihtiyaç olmadan yapılabilir.

Kadim Üretim Havzaları içindeki üretimlerde harici tarımsal girdiler, örneğin suni gübre, diğer kimyasal maddeler, büyük barajlardan su taşınması, ağır makinelerin kullanımına ihtiyaç duyulmamaktadır.

Kadim Üretim Havzalarında ürün, tek bir ürün olarak değil, yıl içinde ardışık olarak ve aynı zamanda yıllar içinde değişecek şekilde birden fazla ürün elde edilmektedir. Bir alan içerisinde ekim dikim ve hayvancılıktan elde edilen ürünlerin çeşitliliği aynı zamanda havzanın biyolojik çeşitliliğini de arttırmaktadır. Mesela, bir Kadim Üretim Havzası olan Taşlıca Havzası’nda bir mevsim içerisinde iki çeşit yerel bakla, dört çeşit incir, üç çeşit tahıl, iki çeşit kuruyemiş, üç çeşit aromatik bitki elde edilebilmektedir. Çeşitli ürünlerin üretildiği bölge, aynı zamanda ekosistemin sağlığı ile de paraleldir.

Kadim Üretim Havzaları’nın bir diğer özelliği zengin bir biyolojik çeşitliliğe ev sahipliği yapmasıdır. Bu alanlarda tarım ve hayvancılık yapılmadan evvel yaşayan canlı türleri, üretim faaliyetinden zarar değil, fayda görmelidir.

Kadim Üretim Havzaları’nı belirleyen özelliklerden biri de hasat etme, toprağı ve ürünü işleme metodlarıdır. Üretilen ürünler gerek üretici ve tüketicinin sağlığına gerekse o bölgedeki zengin biyoçeşitliliğe zarar vermeyecek şekilde işlenmelidir. Üretim yapılırken, ürünleri mümkün mertebe makine kullanmadan elle hasat etmek ve işlemek gerekmektedir.

Bu havzaların devamlılığı için gerekli özelliklerden birisi de üretimin insani yönüdür. Üreticilerin refahı ve yaşam kalitesi ile bilginin kuşaklar arasında taşınması bu özelliğin önemli ayağıdır. Bu alanda yaşayan insanların sahip olduğu bilgi ve yöntemler yüzlerce yıldır sözlü olarak aktarılmaktadır. Tohumun nasıl saklandığı, tarlanın ne zaman sürüleceği, ağaçların ne zaman hasat edileceği, hangi rüzgârın yönüne hangi tür ağacın dikileceği bilgisi üreticilerin ve araziyi kullanan kişilerin belleklerindedir. Bugüne kadar yaşamsal değerde olan bilgilerin bu şekilde devam etmesi için üreticilerin refah düzeylerinin ve yaşam kalitelerinin yüksek olması gerekmektedir. Bu gereklilik eldeki bilginin kıymetini anlamak ve anlatmak için elzemdir.

Ayrıca bu alanlar içerisindeki bir diğer özellik toplumsal yardımlaşma becerilerinin olmasıdır. Özellikle hasat, toprağı işlemek, kışlık ve yazlık hazırlıklar, ekim dikim esnasında insanlar birbirine yardımcı olmaktadır. Bu toplumsal yardımlaşma yöntemleri sayesinde insanlar dışarıdan bir girdi olmadan üretim yapmaktadırlar. Bölgesel olarak bu yardımlaşmanın ismi imece, örfene, emece, yardım, hab, meçi, el üşştürmek gibi pek çok yerel ismi vardır.

Kadim Üretim Havzaları'ndaki diğer bir önemli konu ise havza sahipliğidir. Bu havzalarda üretim yapan kişiler, resmi olarak belirlenen sınırları değil su dağılımına göre şekillenen bütün havzayı kullanır ve sahiplenir. Kadim Üretim Havzaları'ndan biri olan Orhanlı Vadisi'ndeki zeytinlikler buna örnektir. Zeytinlerde sadece ağaç sahipliği bulunmaktadır. Zeytinliklerin arasında tel, duvar, çit gibi resmi sınır yoktur. Bütün havza içindeki zeytinliklerde sınırlar olmadan çobanlar sürülerini istediğı yerde otlatır. Aynı zamanda köydeki kadınlar bu zeytinliklerin içinde dolaşarak aromatik bitki, yabani bitki toplayıcılığını yapabilirler. Bu havzalarda tel, çit ve duvarın olmaması yaban hayvanlarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli ortamı sağlamaktadır.

İnsan ve coğrafya arasındaki bu ilişki biçimi kırsal yaşam için gerekli olan gıdayı ve diğer temel girdileri sağlamakla kalmayıp, havzada yaşayan insanların geleneklerini, oyunlarını, müziklerini ve somut olmayan kültürel mirasını da şekillendirmiştir. Bütün bu özelliklerinden dolayı Kadim Üretim Havzaları hem biyoçeşitlilik hem kültürel değerler ve üretim biçimleri açısından yeryüzünün yok olmakta olan bellekleridir. Bu alanlar günümüzün tek tipleşmiş kültür, ürün ve üretim yöntemleri tehdidi altındadır.